Heeft een plusklas een positieve invloed op het zelfregulerend leren van begaafde leerlingen? Maakt het daarbij verschil hoeveel uur de leerlingen in een week naar de plusklas gaan?

Beantwoord door Loes Hogenkamp (antwoordspecialist) en Angela de Jong (kennismakelaar Kennisrotonde)

6 april 2023

KR. 1622

Kort antwoord

Plusklassen lijken een positieve invloed te kunnen hebben op het zelfregulerend leren van begaafde leerlingen. Het is dan wel belangrijk dat in ieder geval de volgende twee factoren aanwezig zijn. Ten eerste, expliciete aandacht voor het aanleren van strategieën voor zelfregulerend leren door de leerkracht. Ten tweede, begaafde medeleerlingen die elkaar ondersteunen in het ontwikkelen van zelfregulerend leren. Er zijn nog geen aanwijzingen dat meer uren doorbrengen in een plusklas positief bijdraagt aan het ontwikkelen van zelfregulerend leren.

Antwoord

Een plusklas daagt begaafde leerlingen uit

Wij spreken in dit antwoord kortheidshalve over begaafde leerlingen in plaats van leerlingen met kenmerken van begaafdheid. Een leerling is begaafd als hij of zij een hoge intelligentie, creatief denkvermogen en gedrevenheid voor een taak heeft (De Graaf et al., 2019). Ongeveer 10% van de Nederlandse leerlingen is begaafd.

In het reguliere onderwijs komen begaafde leerlingen niet altijd tot hun recht, omdat opdrachten vaak te makkelijk zijn (De Graaf et al., 2019). Hierdoor ontwikkelen veel begaafde leerlingen niet voldoende doorzettingsvermogen en wordt het gebruik van hun metacognitieve strategieën niet uitgedaagd. Deze strategieën zijn wel nodig voor het ontwikkelen van zelfregulerend leren (Van Gerven, 2013; Veenman & Spaans, 2005). Wanneer een leerling niet beschikt over deze strategieën kan dat leiden tot gevoelens van boosheid en frustratie tijdens het leren en zelfs onderpresteren. Om dit tegen te gaan zijn plusklassen ontwikkeld, waar begaafde leerlingen extra leerstof wordt aangeboden en vaak ook aandacht wordt geschonken aan het aanleren van leerstrategieën en executieve functies, hogere orde denken en sociaal-emotionele strategieën (De Graaf et al., 2019). Ongeveer 77% van de basisscholen in Nederland beschikte in 2021 over een plusklas (Suijkerbuijk et al., 2021).

Zelfregulerend leren houdt in dat een leerling zelfstandig en met eigen verantwoordelijkheid zijn leerproces stuurt (Boekaerts & Simons, 1995). Dit vindt plaats voor, tijdens en na het leren (Zimmerman, 2002). Voor zelfregulerend leren hebben leerlingen drie leerstrategieën nodig: *metacognitieve, cognitieve en motivationele strategieën* (Van der Vegt, 2022). De metacognitieve strategieën gaan over het plannen, monitoren en na afloop evalueren van een taak. Leerlingen moeten bijvoorbeeld doelen kunnen stellen, taken kunnen plannen en vervolgstappen bepalen op basis van hun resultaten. Cognitieve strategieën zijn strategieën die de leerling gebruikt om informatie te onthouden en nieuwe informatie op te nemen (Van der Vegt, 2022). De cognitieve strategieën die het positiefst bijdragen aan leerprestaties zijn het relateren (zoals verbanden leggen), analyseren (zoals lesstof opsplitsen in onderdelen, onderzoeken) en structureren (zoals schematiseren) van informatie. Bij motivationele strategieën staat de leerling stil bij zijn verwachtingen, waardering en gevoelens bij een taak en het willen leren (Van der Vegt, 2022).

Plusklas draagt bij aan zelfregulerend leren van begaafde leerlingen

Als begaafde leerlingen met andere begaafde leerlingen samen in een plusklas zitten kan dat positief bijdragen aan het ontwikkelen van zelfregulerend leren. Leerlingen lijken in een plusklas vooral te ontwikkelen in hun metacognitieve strategieën en zijn minder gefrustreerd over het werken aan taken dan in een reguliere klas. Er lijken twee voorwaarden te zijn voor dit positieve effect: de leerkracht en de begaafde medeleerlingen.

Expliciete aandacht van leerkracht voor ontwikkeling van zelfregulerend leren

Een leerkracht moet expliciet aandacht besteden aan het aanleren van strategieën voor zelfregulerend leren (Brigandi et al., 2018; Miedijensky & Tal, 2016). Dat deze expliciete aandacht nodig is, komt overeen met de bevinding dat zelfregulerend leren niet vanzelf ontstaat (Van der Vegt, 2022). Dit geldt ook voor de leerkracht in een plusklas.

Een leerkracht kan zelfregulerend leren stimuleren door gebruik te maken van expliciete instructie, hints of leerstrategieën voor te doen voor zelfregulerend leren (Callan et al., 2016; Hollingsworth & Ybarra, 2019). Ook kan een leerkracht structuur bieden aan leerlingen om te oefenen met het ontwikkelen van strategieën voor zelfregulerend leren (Brigandi e.a., 2018).

Het gaat voor het ontwikkelen van zelfregulerend leren niet alleen om de leerkracht, maar ook om de leerling en de medeleerlingen. Miedijensky en Tal (2016) onderzochten een bovenschoolse plusklas waar leerlingen één dag per week heen gingen. In deze plusklas beoordeelden de leerkracht, de leerlingen zelf en hun medeleerlingen hun werk. De leerlingen werden gestimuleerd om te reflecteren op hun eigen leren en emoties die zij tijdens het leren voelden en hoe ze hiermee omgingen door het driemalig invullen van een vragenlijst. Door de beoordelingen en gesprekken hierover met de leerkracht en de medeleerlingen werden de leerlingen bewuster van hun metacognitieve strategieën en gebruikten deze ook door te reflecteren en vragen te stellen in de klas.

Begaafde medeleerlingen ondersteunen ontwikkeling van zelfregulerend leren

Begaafde medeleerlingen spelen een belangrijke rol in het ontwikkelen van zelfregulerend leren (Brigandi et al., 2018; Miedijensky & Tal, 2016). Een klas met gelijkgestemde leerlingen, namelijk in het begaafd zijn, zorgt voor een veilige omgeving zonder oordeel. Dit leidt tot emotionele ondersteuning waarbij leerlingen

elkaar helpen in het reguleren van hun leren. Zo motiveren leerlingen in een plusklas elkaar om door te zetten en goed werk af te leveren (Brigandi et al., 2018).

Bovendien is gevonden dat begaafde leerlingen in een fulltime plusklas beter in staat waren om aan hun klasgenoten uit te leggen hoe zij het leren reguleerden dan begaafde leerlingen in een heterogene klas (Sheppard & Kanevsky 1999). In de plusklas ontstond een natuurlijke manier van scaffolding tussen de leerlingen. Bij het scaffolden bouwden de leerlingen samen kennis op door elkaar te bevragen. Dit zorgt ervoor dat leerlingen hun denkproces moeten onderbouwen. Daarnaast vonden de onderzoekers ook hier dat de leerlingen in de plusklas betere relaties met elkaar hadden en dit zorgt voor emotionele ondersteuning. Dit onderzoek van Sheppard en Kanevsky is klein en al wat ouder en is uitgevoerd binnen de klas waar de leerlingen al in zaten. Beide groepen leerlingen kregen dezelfde vijfdaagse training waarbij ze hun denkproces moesten leren onderbouwen. Hiermee trainden ze hun metacognitieve strategieën. Echter zijn de leerlingen dus niet random aan de plusklas of heterogene klas toegewezen. Dit betekent dat de resultaten van het onderzoek deels op toeval gebaseerd kunnen zijn.

Door de aanwezigheid van andere begaafde leerlingen lijken leerlingen ook beter hun emoties te kunnen reguleren (Gerritsen et al., 2023). Dit komt door het zogenoemde 'assimilatie-effect', waarbij leerlingen die omgaan met gelijkgestemden een positiever beeld hebben van wat ze kunnen. Gerritsen en collega's (2023) onderzochten de frustratie tijdens het leren van begaafde leerlingen in zowel plusklassen als reguliere klassen. De plusklassen in deze studie waren parttime plusklassen op 11 scholen waar leerlingen 2 tot 3 uur per week doorbrachten. Dit plusklasprogramma was gefocust op algemene verrijking voor begaafden. Leerlingen in de plusklas hadden minder last van frustratie tijdens het leren dan begaafde leerlingen in een heterogene klas.

Nog geen bevestiging dat hoeveelheid tijd in de plusklas een rol speelt in ontwikkeling van zelfregulerend leren

Er zijn grote verschillen in de hoeveelheid tijd die leerlingen doorbrengen in een plusklas. Dit kan verschillen van enkele uren tot vijf dagen per week. Meestal duurt de plusklas een dagdeel of minder per week (De Graaf et al., 2019).

Het beantwoorden van de vraag of de hoeveelheid tijd in een plusklas uitmaakt voor het ontwikkelen van zelfregulerend leren is complex. Dit komt doordat de meeste onderzoeken de effecten van parttime en fulltime plusklassen vergelijken in plaats van verschillende vormen van parttime plusklassen (Gerritsen et al., 2023). Daarnaast worden er vaak verschillende verrijkingsprogramma's en plusklassen op één hoop geanalyseerd. Er lijkt geen studie te zijn die antwoord kan geven of meer uren per week deelnemen in een parttime plusklas bijdraagt aan het zelfregulerend leren van begaafden.

Een recente meta-analyse geeft ons wel een voorzichtig inkijkje in het nog ontbreken van bewijs dat meer minuten deelnemen aan een plusklas beter is voor het ontwikkelen van strategieën voor zelfregulerend leren (Steenbergen-Hu et al., 2020). Naast de vraag of meer tijd in een plusklas positief is voor het ontwikkelen van zelfregulerend leren, rijst de vraagt of leerlingen het zelfregulerend leren dat ze aanleren in een plusklas ook weten toe te passen in hun reguliere klas. Ook hierover is nog niet veel bekend. Onderzoek van Veenman en Spaans (2005) onder middelbare scholieren laat zien dat leerlingen in het eerste leerjaar metacognitieve strategieën vooral toepassen binnen het vak waar ze deze strategieën hebben geleerd. Pas wanneer ze in het derde leerjaar zitten lukt het om deze strategieën ook toe te passen

bij andere vakken. Dit kan komen doordat de opdrachten in de reguliere klas vaak te makkelijk zijn en leerlingen hun metacognitieve strategieën nog niet nodig hebben.

Geraadpleegde bronnen

Boekaerts, M. (1999). Self-regulated learning: Where we are today. *International Journal of Educational Research*, *31*, 445–457.

Brigandi, C.B., Weiner, J.M., Siegle, D., Gubbins, E.J., & Little, C.A. (2018).

Environmental perceptions of gifted secondary school students engaged in evidence-based enrichment practice. *Gifted Child Quarterly*, *62*(3), 289-305.

Callan, G. L., Marchant, G. J., Finch, W. H., & German, R. L. (2016) Metacognition, Strategies, Achievement, and Demographics: Relationships Across Countries, Educational Sciences. *Theory and Practise*, *16*(5), 1485-1502.

Gerritsen, S.L., Poorthuis, A.M.G., Bakx, A., & Hornstra, L. (2023). (Not) swimming with

the big fish: Primary school students' competence satisfaction and frustration in high-ability pull-out classes. *Contemporary Educational Psychology*, *73*.

De Graaf, D., Schils, T., Houkema., D., & Bussink, H. (2019). *De langetermijneffecten van pusklassen* (Rapportnummer 2019-104)

Hollingsworth, J., Ybarra, S. (2019) *Expliciete directe instructie: Tips en technieke voor een goede les.* Uitgeverij Pica.

Suijkerbuijk, A., Schroevers, E., Bomhof, M., Walraven, M., Hornstral., L., & Poelman, M. (2021). *Monitor subsidieregeling (hoog)begaafden in het primair en voortgezet onderwijs: Meting 2020/2021.* Oberon

Miedijensky, S., & Tal., T. (2016). Reflection and assessment for learning in science enrichment courses for the gifted. *Studies in Educational Evaluation*, *50*, 1-13.

Van der Vegt, A.L. (2022). *Stap voor stap op weg naar zelfregulatie.*

NRO/Onderwijskennis.

Steenbergen-Hu, S., Olszewski-Kubilius, P., & Calvert, E. (2020). The Effectiveness of current interventions to reverse the underachievement of gifted students: Findings of a meta-analysis and systematic review. *Gifted Child Quarterly*, *64*(2), 132-165.

Sheppard, S., & Kanevsky, L.S. (199). Nurturing gifted students' metacognitive awareness: Effects of training in homogeneous and heterogeneous classes. *Cognition of the gifted*, *21*, 266-272.

Van Gerven, E. (2013). *Knapzak praktijkgidsen: Begaafde Onderpresteerders.* Nieuwolda: Leuker.nu.

Veenman, M. V. J., & Spaans, M. A. (2005). Relation between intellectual and metacognitive skills: Age and task differences. *Learning and Individual Differences, 15*(2), 159–176.

Zimmerman, B.J. (2002). Becoming a Self-Regulated Learner: An Overview. *Theory into practice, 41*(2), 64-70.

Over deze vraag

Opgesteld door:	Loes Hogenkamp (antwoordspecialist) en Angela de Jong (kennismakelaar Kennisrotonde)
Vraagsteller:	Leerkrachten basisonderwijs
Geraadpleegde experts:	Anouke Bakx
Onderwijssector:	Primair onderwijs
Trefwoorden:	Plusklas, begaafden, zelfregulatie
Referentie:	Kennisrotonde. (2023). *Heeft een plusklas een positieve invloed op het zelfregulerend leren van begaafde leerlingen? Maakt het daarbij verschil hoeveel uur de leerlingen in een week naar de plusklas gaan?* (KR. 1622)

Dit antwoord is gepubliceerd op Kennisrotonde.nl. De Kennisrotonde is samen met NCO en Onderwijskennis een dienst van het NRO.